

VĚDECKÁ TÉMATA

VÝVOJ NĚMECKÉ KLIMATICKÉ JUDIKATURY PO ROZHODNUTÍ
SPOLKOVÉHO ÚSTAVNÍHO SOUDU VE VĚCI NEUBAUER

doc. JUDr. Vojtěch Vomáčka, Ph.D., LL.M.

1. Úvod

Soudy se stále častěji stávají arénou, kde se střetávají zájmy ochrany klimatu s jinými veřejnými i soukromými zájmy a kde se vymáhá odpovědnost státu za (ne) dostatečnou klimatickou politiku. V tomto kontextu představuje mimořádně zajímavý případ situace v Německu, zejména po přelomovém rozhodnutí Spolkového ústavního soudu z roku 2021 ve věci *Neubauer*.¹

Rozhodnutí, známé jako „Klimabeschluss“, představuje skutečný milník v klimatické judikatuře. Spolkový ústavní soud (BVerfG) v něm dospěl k závěru, že Spolkový zákon o ochraně klimatu (KSG) z roku 2019 je částečně protiústavní. Jeho hlavní vadou bylo, že stanovil redukční cíle emisí pouze do roku 2030 a konkrétní opatření na další období odkládal.

Soud připomněl, že z článku 20a Základního zákona (*Grundgesetz* – GG) vyplývá povinnost státu chránit přírodní základy života, a to i s ohledem na odpovědnost vůči budoucím generacím. Klíčovým se stal koncept tzv. „intertemporální ochrany svobody“ (*intertemporale Freiheitssicherung*). Soud argumentoval, že pokud stát nyní nepřijme dostatečně ambiciózní opatření, nevyhnutelně tím přeneseme břemeno na budoucí generace. Ty by pak musely čelit mnohem drastičtějším omezením svobod, aby bylo klimatických cílů vůbec dosaženo.

Rozhodnutí tak v podstatě rozšířilo ochranný rozměr základních práv do budoucnosti. Zákonodárci uložilo povinnost rozložit zátěž spojenou se snižováním emisí mezi generace spravedlivě.

Ačkoliv BVerfG přímo nezrušil napadená ustanovení KSG, uložil zákonodárci povinnost přijmout do konce roku 2022 podrobnější úpravu redukčních cílů pro období po roce 2030. Německý zákonodárce na toto rozhodnutí reagoval novelou KSG již v létě 2021, která zpřísnila klimatické cíle a stanovila cíl klimatické neutrality do roku 2045.

Rozhodnutí *Neubauer* vyvolalo širokou diskusi nejen v Německu, ale i v zahraničí, a stalo se inspiračním zdrojem pro další klimatické žaloby. Lze říci, že jeho vliv

¹ Rozsudek Bundesverfassungsgericht – BVerfG ve věci *Neubauer a další proti Německu* ze dne 24. 3. 2021, 1 BvR 2656/18 a další, BVerfGE 157, 30.

rozhybal německé ústavní právo v oblasti životního prostředí a otevřela se řada teoretických otázek k rozsahu základních lidských práv nebo účinkům narušení práv ze strany státu (*eingriffsähnliche Vorwirkung*). Nad těmito otázkami, specifickými pro německé právní prostředí, se odborná literatura zamýšlí.²

Tento článek si proto klade jiný, méně ambiciózní cíl: Zmapovat a analyzovat, jakým způsobem německé soudy nižších instancí (správní, civilní, ale i zemské ústavní soudy) navazují na principy stanovené v rozhodnutí *Neubauer*. Vedle komentáře k samotnému rozhodnutí³ může jít o užitečné inspirační vodítko i pro české soudy. Ostatně na rozhodnutí *Neubauer* odkazuje i ústavní stížnost české *Klimatické žaloby* proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 11. 2024, čj. 9 As 264/2023-128, pohříchu však bez jakékoliv věcné argumentace. Zásadní rozdíl je přitom patrný; Česku výslovná úprava podobná čl. 20a GG schází. A na rozhodnutí *Neubauer* odkázal také ESLP v rozsudku ve věci *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz a další proti Švýcarsku*⁴ – a to nejen v přehledu klimatické litigace v jednotlivých státech,⁵ ale v zásadním závěru k porušení čl. 8 Úmluvy, resp. k možnosti států stanovit uhlíkový rozpočet v rámci společné, ale diferencované odpovědnosti.⁶ S odkazem na stejné rozhodnutí pak soudce Eicke naopak v disentu kritizuje většinový postoj ESLP s tím, že v Úmluvě rovněž chybí výslovné ustanovení podobné německé úpravě.⁷

² Viz např. CALLIESS, C. Der Klimabeschluss des Bundesverfassungsgerichts (BVerfG): Aufwertung des Staatsziels des Art. 20a GG und Intertemporale Freiheitssicherung als neues Grundrecht auf Klimaschutz? *Berliner Online-Beiträge zum Europarecht*, č. 146, 2023, dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=4440879>. Nebo EIFERT, M., VON LANDENBERG-ROBERG, M. Climate Change Challenges Constitutional Law: Contextualising the German Federal Constitutional Courts Climate Jurisprudence Within Climate Constitutionalism. In: Bäuml, J., et al. *European Yearbook of International Economic Law* 2022, Springer, 2023, s. 3–33.

³ Viz BALOUNOVÁ, E. Úspěch německé klimatické ústavní stížnosti: budou se inspirovat i čeští soudci? *Blog o klimatickém právu*, Centrum pro klimatické právo a udržitelnost (CLASS), 5. 5. 2021, dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/vyzkum/class/komentujeme/nemecka-zaloba.html>

⁴ Rozsudek ESLP ze dne 9. dubna 2024, *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz a další proti Švýcarsku* (stížnost č. 53600/20).

⁵ Tamtéž, body 254–257.

⁶ Tamtéž, body 271–572: „V této souvislosti Soud nemůže než poznamenat, že IPCC zdůraznil význam uhlíkových rozpočtů a politik pro čisté nulové emise (viz bod 116 výše), což lze jen stěží kompenzovat společným se na NDC státu v rámci Pařížské dohody, jak se zdálo, že naznačuje [švýcarská] vláda. Soud rovněž považuje za přesvědčivé odůvodnění GFCC, který odmítl argument, že není možné stanovit národní uhlíkový rozpočet, a poukázal mimo jiné na zásadu společné, ale diferencované odpovědnosti podle UNFCCC a Pařížské dohody (viz rozsudek *Neubauer a další*, citovaný v bodě 254 výše, body 215–29). Tato zásada vyžaduje, aby státy jednaly na základě spravedlnosti a v souladu se svými vlastními možnostmi. Pro srovnávací účely je tedy například poučné, že evropský zákon o klimatu stanoví orientační rozpočty skleníkových plynů (viz výše uvedený bod 211). Za těchto okolností Soud sice uznává, že opatření a metody určující podrobnosti politiky státu v oblasti klimatu spadají do jeho širokého prostoru pro uvážení, avšak při neexistenci jakéhokoli vnitrostátního opatření, které by se pokoušelo vyčíslit zbývající uhlíkový rozpočet žalovaného státu, má Soud potíže přijmout, že by stát mohl být považován za účinně plnící svou regulační povinnost podle článku 8 Úmluvy (viz bod 550 výše)“ (vlastní překlad).

⁷ Tamtéž, dissent, bod 42: „V zásadě samozřejmě naprosto chápu (a sdílím) snahu většiny zajistit mezige-

Na základě rešerše soudních rozhodnutí, která explicitně citují či se jinak vztahují k rozhodnutí *Neubauer*, článek zkoumá, jak jsou klíčové koncepty jako povinnost ochrany klimatu, vážení zájmů, prostor státu pro uvážení (*Einschätzungsprärogative*) či otázka vzniku subjektivních práv interpretovány a aplikovány v konkrétních sporech. Analýza je strukturována tematicky podle hlavních právních otázek, které se v následné judikatuře objevují. Cílem je poskytnout ucelený pohled na ranou fázi recepce tohoto přelomového rozhodnutí v německé soudní praxi a identifikovat případné trendy či výzvy.

2. Vážení veřejných zájmů ve světle rozhodnutí *Neubauer*

Jedním z klíčových aspektů, které rozhodnutí *Neubauer* zdůraznilo, je nutnost zohledňovat ochranu klimatu jako ústavně zakotvený cíl (čl. 20a GG) při vážení s jinými veřejnými či soukromými zájmy. BVerfG konstatoval, že relativní váha klimatické ochrany v tomto vážení roste s postupující klimatickou změnou a zmenšujícím se zbývajícím uhlíkovým rozpočtem. Následná judikatura ukazuje, že soudy tento princip přebírají, i když jeho konkrétní aplikace se liší v závislosti na kontextu sporu.

Například **Bavorský ústavní soudní dvůr** (VerfGh Bayern) v rozhodnutí ze dne 5. února 2025 (7-VII-23) při posuzování ústavnosti zákona týkajícího se energetické politiky explicitně odkázal na rozhodnutí *Neubauer*. Konstatoval, že cíl sledovaný zákonem (v daném kontextu související s klimatickou ochranou) je legitimní, neboť slouží ústavně přikázané ochraně klimatu a tím ochraně přirozených základů života, s odkazem na bavorskou ústavu i čl. 20a GG, a základním právům na život a zdraví současných i budoucích generací. Soud citoval příslušné pasáže z rozhodnutí *Neubauer* (body 148 a násled., 198 a násled.) a zopakoval tezi BVerfG, že relativní váha příkazu ochrany klimatu při vážení s postupující klimatickou změnou roste (bod 64). Toto rozhodnutí ilustruje přímé převzetí argumentace BVerfG na úrovni zemského ústavního soudnictví.

Princip posílené váhy ochrany klimatu se výrazně projevuje v případech povolání staveb pro obnovitelné zdroje energie. Soudy sice ochráně klimatu přiznávají významný veřejný zájem, ale stále jej poměřují s jinými zájmy, jako je ochrana kra-

nerační spravedlnost a „zabránit nepřiměřenému zatížení budoucích generací“ (§ 549). Avšak vzhledem k tomu, že jsem se nesnažil (nebo jsem nebyl schopen) prokázat nezbytné „vysoce výjimečné okolnosti“, které by odůvodňovaly potřebu výjimky z tradičního testu „obětí“/postavení, a vzhledem k tomu, že v Úmluvě chybí výslovné ustanovení podobné článku 20a německého Základního zákona (Grundgesetz) (jak jej posoudil Bundesverfassungsgericht ve věci Neubauer) nebo článkům 2 a 3 navrhovaného znění dodatkového protokolu k Evropské úmluvě o lidských právech uvedeného v příloze doporučení PACE 2211 (2021) Zakotvení práva na zdravé životní prostředí: nutnost posílené činnosti Rady Evropy, je nevyhnutelným závěrem, že ze současného znění Úmluvy nelze vyvodit žádný vymahatelný závazek k boji proti „budoucímu riziku“ ve vztahu ke stěžovatelům v řízení před Soudním dvorem, a tím méně k boji proti „budoucímu riziku“ ve vztahu k „budoucím generacím“, tj. jednotlivci nebo jménem jednotlivců, kteří z definice nejsou ani před Soudem“ (vlastní překlad).

jiny či památková péče. Příkladem je rozhodnutí **Vrchního správního soudu pro Severní Porýní-Vestfálsko** (OVG NRW) z 10. května 2024 (11 B 1466/23). Soud řešil spor týkající se povolení pro stavbu větrných elektráren a musel vážit zájem na rozvoji obnovitelných zdrojů energie, který přispívá k ochraně klimatu, proti jiným zájmům, jako je ochrana krajinného rázu nebo ochrana ohrožených druhů. Soud potvrdil, že rozvoj obnovitelných zdrojů energie představuje významný veřejný zájem a slouží veřejné bezpečnosti, což reflektuje legislativní změny přijaté i v reakci na potřebu rychlejší transformace energetiky zdůrazněnou nepřímou i rozhodnutím *Neubauer*. Opět nejde o odchýlení od dosavadní judikatury, spíše o zdůraznění principů, ze kterých vychází i české soudy nebo SDEU.⁸ Stejný soud posuzoval i střet požadavků zákona o obnovitelných zdrojích energie se zákony spolkových zemí o památkové ochraně. Převažující veřejný zájem na výstavbě zařízení na výrobu elektřiny z obnovitelných zdrojů stanovený zákonem podle soudu může být překonán pouze ve výjimečných případech. Nic na tom nemění, že takto veřejný zájem deklarovala spolková vláda, zatímco legislativní kompetence v oblasti památkového práva náleží spolkovým zemím.⁹ K podobnému závěru dospěl i **Vrchní soud pro Berlín-Braniborsko** (OVG Berlin-Brandenburg) v rozsudku ze dne 14. června 2023, 3a A 30.23. V tom označil za relativně podružné soukromé zájmy osoby, která má pouze oprávnění k užívání lesní plochy a v podstatě sleduje její komerční využití. Na pozadí jasného legislativního záměru a konstrukce zákonného stanovení obecné převahy podpory obnovitelných zdrojů lze podle soudu překonat převažující veřejný zájem na výstavbě větrných elektráren a zájem na veřejné bezpečnosti pouze v atypických výjimečných případech, které musí být odůvodněny na základě zvláštních okolností příslušné situace.¹⁰

Zejména ani rozhodnutí *Neubauer* neznamená automatickou převahu zájmu ochrany klimatu, jak dokresluje rozhodnutí **Správního soudu v Berlíně** (VG Berlin) ze dne 15. března 2024 (4 K 318/23). Žalobce, ekologický spolek, napadl povolení pro provoz části dálnice A100. Soud zde zdůraznil, že čl. 20a GG zavazuje stát k ochraně klimatu, což je úkol s vysokou prioritou. Nicméně, i s odkazem na věc *Neubauer* (body 184, 206), soud připomněl, že čl. 20a GG nezakládá absolut-

⁸ Viz např. MÜLLEROVÁ, H. Ochrana klimatu proti ochraně přírody? Hmotněprávní východiska pro řešení kolizí na příkladu větrných elektráren. *České právo životního prostředí*, 2021, č. 60, s. 14-36, nebo STROUHAL, J., VOMÁČKA, V. Conservation of Nature and Landscape in the Process of Locating, Constructing and Operating Wind Power Plants in the Czech Republic. In: Jančářová, I. a kol. *Sustainable Development and Conflicts of Interests in Nature Protection*. Masarykova univerzita, 2018, s. 209-217.

⁹ Bod 53: „Der Bund hat seine Gesetzgebungskompetenz nicht dadurch überschritten, dass § 2 EEG einen Regelvorrang in den „jeweils durchzuführenden Schutzgüterabwägungen“ vorsieht und damit eine Abwägungsdirektive auch für denkmalrechtliche Abwägungsentscheidungen enthält, obgleich die Gesetzgebungskompetenz für das Denkmalrecht den Ländern zusteht.“

¹⁰ Bod 36.

ní přednost ochrany životního prostředí před jinými zájmy. Stále je třeba provádět vážení různých kolidujících veřejných zájmů, i když váha ochrany klimatu roste. Na půdorysu konkrétních skutkových okolností soud dospěl k závěru, že i přes negativní dopady na klima nebylo možné povolení zrušit, neboť jiné veřejné zájmy (v tomto případě dopravní infrastruktura) v rámci specifického právního rámce a provedeního vážení převážily. Soud také zmínil, že i samotný BVerfG uznal, že určitý nárůst emisí skleníkových plynů může být dočasně nezbytný (bod 210). Toto rozhodnutí ukazuje na limity aplikace principů z *Neubauer* v kontextu již probíhajících nebo plánovaných infrastrukturních projektů, kde je vážení komplexnější.¹¹

Podobně Vrchní soud ve **Frankfurtu nad Mohanem** (VG Frankfurt) dospěl v rozhodnutí ze dne 12. prosince 2024, 5 K 265/23, k závěru ke střetu zájmu na ochraně stromů a vybudování solárních elektráren, že zvažování chráněných zájmů (*Schutzgüterabwägung*), které je třeba provést s ohledem na provoz systémů na výrobu elektřiny z obnovitelných zdrojů, není od počátku předjímano ve prospěch těchto systémů. Zvýšení účinnosti zařízení, které má být vybudováno pro výrobu elektřiny z obnovitelných zdrojů, není podle soudu primárním zájmem ve smyslu § 2 zákona o obnovitelných zdrojích energie 2023, pokud jde o vyvažování chráněných zájmů, které má být provedeno. Jak je navíc známo, čl. 20a GG nesměruje výhradně na ochranu klimatu, ale ukládá mimo jiné i povinnost chránit živé organismy. To zohlednil i soud: „Čl. 20a GG nemá bezpodmínečnou přednost před ostatními zájmy, ale v případě konfliktu musí být vyvážen s ostatními ústavními právy a principy (srov. BVerfG, výše cit.). V daném případě však veřejný zájem na využívání obnovitelných zdrojů energie za účelem ochrany klimatu není ani v rozporu s jinými ústavními právy. Naopak, i v případě ochrany stromů jde především o ochranu přirozených základů života ve smyslu článku 20a Základního zákona. Stromy samy o sobě představují přirozené základy života a přispívají i k ochraně dalších přirozených základů života. Zejména v případě takového střetu cílů v rámci práva životního prostředí je třeba dbát na to, aby byla celkově zaručena vysoká úroveň ochrany životního prostředí, aby nedocházelo k přesouvání nepříznivých účinků z jednoho chráněného statku na druhý a především, aby tentýž chráněný statek nebyl současně na jedné straně chráněn a na druhé straně stejně závažně poškozován.“¹²

Tento případ tak ilustruje klíčový princip: ani po rozhodnutí *Neubauer* není ochrana klimatu absolutní a musí být vždy poměřována s jinými, stejně legitimními ústavními hodnotami, včetně ochrany biodiverzity.

A podobný případ, nicméně bez jasnějšího vyústění, se objevil před **Správním soudem v Greifswaldu** (VG Greifswald) v rozhodnutí ze dne 24. srpna 2023 (6 A 796/23 HGW), které se týkalo povolení pro projekt Nord Stream 2. Ačkoliv hlavní argumentace se točila kolem specifických otázek energetického práva a bez-

¹¹ Z další judikatury viz např. rozsudek VG Düsseldorf ze dne 24. dubna 2024, 4 K 1421/23.

¹² Bod II.6, vlastní překlad.

pečnosti dodávek, soud se dotkl i klimatických aspektů. Poukázal na to, že při posuzování projektů s dopadem na klima je nutné zohlednit závazky plynoucí z čl. 20a GG, avšak v kontextu daného případu (kde šlo o již postavený plynovod) byly relevantní především jiné právní otázky.

Tyto případy ukazují, že soudy princip vážení zájmů s posílenou vahou ochrany klimatu z rozhodnutí *Neubauer* obecně akceptují. Konkrétní výsledek vážení však silně závisí na specifickém právním rámci daného případu, povaze konfliktních zájmů a na tom, v jaké fázi rozhodovacího procesu se soud nachází (např. přezkum plánování vs. povolení konkrétního projektu). Pochopitelně přetrvává povinnost zohlednit klimatické dopady záměru v procesu EIA, přičemž vnitrostátní soudy čím dál častěji potvrzují, že tato povinnost se vztahuje i na vlivy nepřímé, jsou-li nevyhnutelné (např. spalování ropy po jejím vytěžení).¹³ To je v kontextu německé judikatury obzvlášť podstatné, protože německé správní orgány dlouhodobě zastávaly restriktivní interpretaci klimatických vlivů, takže v procesu EIA probíhalo pouze posuzování dopadů na mikroklima. Podle německých soudů byl však takový výklad v pořádku, protože ze směrnice EIA až do změn přijatých v roce 2014 nevyplývala povinnost posuzovat dopady na globální klima. Podle rozsudku německého Spolkového soudu z roku 2015¹⁴ se dokonce jedná o natolik jasný výklad, že nebylo nutné položit předběžnou otázku Soudnímu dvoru.

Tento přístup se však mění,¹⁵ a to i v důsledku rozhodnutí *Neubauer*, jak ilustruje rozsudek **Vrchního soudu pro Sársko** (OVG Saarland) ze dne 30. ledna 2025,

¹³ Z poslední doby viz zejm. rozsudek Nejvyššího soudu Spojeného království ze dne 20. 6. 2024, R (Finch on behalf of the Weald Action Group & Others) v. Surrey County Council (& Others).

¹⁴ Viz rozsudek BVerwG ze dne 22. 6. 2015, 4 B 59.14, bod 42: „Der Kläger macht geltend, dass der Begriff „Klima“ in Art. 3 2. Spiegelstrich der Richtlinie 85/337/EWG nicht anders verstanden werden könne als der gleichlautende Begriff in Art. 3 Abs. 1 Buchst. c der Nachfolgerichtlinie 2014/52/EU vom 16. April 2014 (Abl. L 124 S. 1), bei dem der globale Bezug unstrittig sei. Dem folgt der Senat schon im Verfahren der Nichtzulassungsbeschwerde nicht. Die Richtlinie 2014/52/EU führt unter den Erwägungen (7) aus, dass das Thema Klimawandel zunehmend an Bedeutung gewonnen habe und daher ein wichtiger Bestandteil der Bewertung und Entscheidungsfindung sein sollte, und hält es in der Erwägung (13) für angezeigt, die Auswirkungen von Projekten auf das Klima (z.B. Treibhausgasemissionen) und ihre Anfälligkeit in Bezug auf den Klimawandel zu bewerten, weil der Klimawandel weitere Umweltschäden verursachen werde. Identische oder vergleichbare Erwägungen sind der nahezu 30 Jahre älteren Richtlinie 85/337/EWG nicht vorangestellt. Daraus lässt sich der Schluss ziehen, dass Art. 3 2. Spiegelstrich der Richtlinie 85/337/EWG die Auswirkungen eines Projekts auf das globale Klima nicht zum Gegenstand der Umweltverträglichkeitsprüfung machen wollte. Einer Vorlage an den Europäischen Gerichtshof nach Art. 267 Abs. 1 AEUV bedarf es nicht (vgl. EuGH, Urteil vom 6. Oktober 1982 – C-283/81 [ECLI:EU:C:1982:335] – Rn. 14).“

¹⁵ Vedle popisovaného rozhodnutí viz také novější judikatura BVerwG, zejm. rozsudky ze dne 22. června 2023, 7 VR 3.23, bod 39; a ze dne 15. září 2023, 7 VR 6/23, bod 42 a násl.; nebo ze dne 22. června 2023, 7 A 5.23, bod 40: „Die ermittelten Auswirkungen auf die Ziele des Klimaschutzes sind sodann bei der Abwägungsentscheidung zu berücksichtigen. Berücksichtigen ist dabei nicht im Sinne eines Optimierungsgebotes zu verstehen, sondern bedeutet, die Belange mit dem Gewicht, das ihnen zukommt, in den Abwägungsprozess einfließen zu lassen. Dabei hängt es bei konfligierenden Interessen vom Einzelfall ab, ob oder gegebenenfalls in welchem Ausmaß sich am Ende der Klimaschutz oder ein anderer Belang

25-2 B 177/24. Šlo o úspěšnou žalobu ekologického spolku proti územnímu plánu z důvodu nedostatečného posouzení vlivů na životní prostředí. Soud mimo jiné dospěl k závěru, že „(s)kutečný stav plánovací oblasti tak není ani kvantitativně, ani kvalitativně určen a popsán. Zpráva o životním prostředí navíc v žádném případě nesplňuje požadavky na nezbytnou identifikaci, popis a hodnocení klimatu jako statku, který je třeba chránit, a to s ohledem na rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 24. března 2021 (sp. zn. 1 BvR 2656/18), povinnost všech státních mocí chránit klima a dosáhnout klimatické neutrality obsaženou v článku 20a GG a požadavek zohlednit klima podle § 13 KSG.“¹⁶

Ani povinnost posoudit klimatický dopad územně plánovací dokumentace neznamená, že je ochrana klimatu upřednostněna; je toliko postavena na roveň jiným veřejným zájmům, jak potvrdil např. **Správní soud ve Stade** (VG Stade) v rozsudku ze dne 29. dubna 2024, 2 B 175/24.¹⁷ Zároveň není automaticky nezákonný územní plán, který nestanoví žádné konkrétní regulativy pro rozvoj obnovitelných zdrojů, protože vhodná území je možné s ohledem na okolnosti vymezit při další revizi, jak dovodil **Vrchní soud pro Šlesvicko-Holštýnsko** (OVG Schleswig-Holstein) v rozsudku ze dne 7. června 2023, 5 KN 42/21.¹⁸

3. Prostor pro uvážení státu (Einschätzungsprärogative)

Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ve věci *Neubauer* sice výrazně posílilo ochranu klimatu jako ústavně zakotvený cíl vyplývající z čl. 20a GG, sou-

durchsetzt (vgl. BVerwG, Urteil vom 4. Mai 2022 – 9 A 7.21 – BVerwGE 175, 312 Rn. 85, 87; Fellenberg, in: Fellenberg/Guckelberger, Klimaschutzrecht, 1. Aufl. 2022, § 13 KSG Rn. 21; Kment, NVwZ 2020, 1537 <1543 f.>.). Auch Art. 20a GG kommt insoweit nur eine relative Bedeutung zu. Das Bundesverfassungsgericht räumt dieser Vorschrift keinen unbedingten Vorrang vor anderen Belangen ein (BVerfG, Beschluss vom 24. März 2021 – 1 BvR 2656/18, 1 BvR 78/20, 1 BvR 96/20, 1 BvR 288/20 – BVerfGE 157, 30 Rn. 198, 207; BVerwG, Urteil vom 4. Mai 2022 – 9 A 7.21 – BVerwGE 175, 312 Rn. 86) und misst – hergeleitet aus dem Recht auf eine menschenwürdige Existenz – auch der Sicherstellung der Energieversorgung eine überragende Bedeutung für das Gemeinwohl bei (BVerfG, Urteil vom 17. Dezember 2013 – 1 BvR 3139/08, 1 BvR 3386/08 – BVerfGE 134, 242 Rn. 286).“

¹⁶ Bod 49, vlastní překlad.

¹⁷ Bod II.2A.d): „...Dem Klimaschutz kommt dabei keine Sonderrolle zu. Er steht gleichberechtigt neben den weiteren zu berücksichtigenden Belangen. Daran ändern auch die allgemeinen Zielsetzungen aus Art. 20a GG und den §§ 1 und 3 des Bundesklimaschutzgesetzes (KSG) nichts (Oberverwaltungsgericht B-Stadt-Genburg, Beschluss vom 25. Januar 2022 – OVG 10 S 17/21 –, Rn. 49, juris). Auch aus der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts ergibt sich, dass es grundsätzlich nicht Aufgabe der Gerichte ist, aus der offenen Formulierung des Art. 20a GG konkret quantifizierbare Grenzen der Erderwärmung und damit korrespondierende Emissionsmengen oder Reduktionsvorgaben abzuleiten (BVerfG, Beschluss vom 24.03.2021 – 1 BvR 2656/18 –, juris, Rn. 207).“

¹⁸ Bod 114: „Die Planung leidet nicht deshalb unter einem Mangel, weil sie unter dem Aspekt des Klimaschutzes keine konkreten Berechnungen des räumlichen Bedarfs für die Errichtung und den Betrieb von Windkraftanlagen ab dem Jahr 2025 anstellt. Die Raumordnungspläne legen die anzustrebende räumliche Entwicklung für einen Zeitraum von regelmäßig 15 Jahren fest (...) Vor diesem Hintergrund stellt es keinen Abwägungsfehler dar, dass sich die Landesplanungsbehörde für die Prüfung weiterer Ausbauschritte ab 2025 eine Revision der Teilaufstellung der Regionalpläne vorbehalten hat.“

časné však konstantně zdůrazňuje, že konkretizace a implementace požadavků na ochranu klimatu spadá primárně do širokého prostoru pro uvážení zákonodárce (*Gestaltungsspielraum*). Tento přístup je klíčový pro chápání role státu a administrativy v klimatické politice, neboť zavazuje výkonnou moc pouze „podle zákona a práva“ (*nach Maßgabe von Gesetz und Recht*). Soudy obecně respektují tento legislativní prostor a neodvozují z obecné formulace čl. 20a GG konkrétní kvantifikovatelné limity (např. pro oteplování Země nebo pro redukci emisí), jelikož jim k tomu chybí demokratická legitimace.

Důsledky tohoto přístupu se projevují v řadě správních rozhodnutí a soudních přezkumů. **Spolkový správní soud** (BVerwG) ve svém rozhodnutí ze dne 22. června 2023 ve věci LNG (7 A 9.22) potvrdil, že příkaz k zohlednění klimatické ochrany (§ 13 odst. 1 věta 1 KSG) sám o sobě nevytváří nové akční nebo rozhodovací pravomoci.¹⁹ Namísto toho předpokládá existenci takových pravomocí upravených na základě platných právních předpisů. V daném případě to znamenalo, že příslušné orgány nesmějí stanovit dřívější termín pro povinný přechod LNG terminálů na zelený vodík, než jaký byl stanoven zákonem o urychleném nasazení zkapalněného zemního plynu (LNGG), tedy do 31. prosince 2043. Soudy potvrdily, že takový krok by byl v rozporu s výslovným legislativním záměrem zajistit provozovatelům předvídatelné plánování.²⁰

Podobně ve svém pozdějším rozhodnutí ze dne 25. dubna 2024 (7 A 9.23) **Spolkový správní soud** (BVerwG) opakovaně potvrdil, že ústavní mandát k ochraně klimatu nevynucuje odlišný pohled na diskreci zákonodárce, který se rozhoduje, jak dosáhnout klimatických cílů, například zacílením na spotřebu plynu. Zákonodárce je ten, kdo rozhoduje o způsobu dosažení klimatických cílů, a to nemusí být vždy prostřednictvím omezování infrastrukturních projektů. Může se jednat i o jiné regulační nástroje, jako je obchodování s emisemi skleníkových plynů nebo právní předpisy pro využívání energie v budovách.

Vrchní soud pro Berlín-Braniborsko (OVG Berlin-Brandenburg) v rozsudku z 14. června 2023 (3a A 30.23) zdůraznil, že na pozadí jasného legislativního zámě-

¹⁹ Bod 6: „Das Berücksichtigungsgebot des § 13 Abs. 1 Satz 1 KSG begründet keine neuen Handlungs- und Entscheidungsspielräume, sondern setzt das Bestehen derartiger Spielräume aufgrund gesetzlicher Regelungen voraus (Anschluss an BVerwG, Urteil vom 4. Mai 2022 – 9 A 7.21 – BVerwGE 175, 312 Rn. 61 f.).“

²⁰ „...Mit diesen Regelungen will der Gesetzgeber absichern, dass Terminals und Anbindungsleitungen „wasserstoff-ready“ geplant werden, um in Einklang mit den Klimaschutzzielen eine möglichst frühzeitige Umstellung auf Wasserstoff zu ermöglichen. Zugleich soll damit für Planungssicherheit bei den Anlagenbetreibern gesorgt werden, indem es ihnen ermöglicht wird, die Befristung des fossilen Betriebs bereits im Vorhinein kalkulatorisch zu berücksichtigen. Dies schließt es aus, dass eine Behörde in einem Genehmigungs- oder Planfeststellungsverfahren eine kürzere Frist zur zwingenden Umstellung des Anlagenbetriebs ausschließlich mit grünem Wasserstoff oder Derivaten hiervon bestimmt. Ein weitergehender Spielraum ist den Beklagten auch nicht durch das fachplanerische Abwägungsgebot eröffnet, das auf die Berücksichtigung vorhabenbezogener Emissionen beschränkt ist. An einem Vorhabenbezug fehlt es, soweit Treibhausgasemissionen beim späteren Verbrauch des transportierten Gases entstehen.“

ru a konstrukce § 2 zákona o obnovitelných zdrojích energie (EEG) jako cílového ustanovení existují všechny náznaky, že individuální úvahy o chráněných zájmech vedou k pravidelné převaze obnovitelných zdrojů energie a zájem na veřejné bezpečnosti může být překonán pouze ve výjimečných, atypických případech, které musí být odůvodněny na základě zvláštních okolností.

V praxi to např. znamená, že územní plány nejsou automaticky nezákonné, pokud nestanoví konkrétní regulace pro rozvoj obnovitelných zdrojů, neboť vhodná území mohou být vymezena v pozdější revizi plánu. To potvrdil i **Vrchní soud pro Šlesvicko-Holštýnsko** (OVG Schleswig-Holstein) v rozsudku ze dne 7. června 2023 (5 KN 42/21), který uvedl, že plánování netrpí vadou, pokud se s ohledem na ochranu klimatu nezabývá konkrétními výpočty prostorové potřeby pro větrné elektrárny po roce 2025, a ponechává si možnost revize plánu pro další kroky rozvoje. I přes posílenou váhu ochrany klimatu není dána automatická přednost zájmům ochrany klimatu před jinými veřejnými zájmy. Vždy je třeba provést vážení různých kolidujících veřejných a soukromých zájmů.

Bavorský správní soud (VGH München) ve svém rozsudku ze dne 19. prosince 2023 (8 A 19.40024) v případě žaloby ekologické organizace proti plánu obchvatu zdůraznil, že při otázce, jak vyhovět požadavku čl. 20a GG, má zákonodárce široký prostor pro uvážení. Soud potvrdil, že federální silniční plán nevykazuje evidentní a jednoznačné porušení čl. 20a GG, i když nezohledňuje klimatické cíle, jako je snižování emisí skleníkových plynů, ačkoli automobilová doprava významně přispívá ke změně klimatu. Konstatoval, že zdůrazněná ochrana základních práv v rozhodnutí *Neubauer* nevede k tomu, že by byly povoleny pouze klimaticky neutrální nebo udržitelné zásahy; jde spíše o spravedlivé rozložení břemen snižování emisí mezi generacemi.

Důležité je také zohlednění stávajících právních povinností. V rozhodnutí **Spolkového správního soudu** (BVerwG) ze dne 25. května 2023 (7 A 7.22), týkajícího se přestavby jezu Obernau a dopadu na vodní elektrárnu, soud zdůraznil, že správní orgán byl povinen plánovat zařízení pro průchod ryb, aby splnil cíle vodohospodářského zákona (WHG). I když to vedlo k omezení výroby elektřiny z vodní energie, taková opatření jsou v souladu s legislativními požadavky. Soud také uznal, že otázky konkrétní stavební realizace a harmonogramu se obvykle mohou vyloučit z plánovacího rozhodnutí, pokud jsou k dispozici technicky vhodné řešení a zajištění dodržení příslušných norem. Konkrétní časové plány a přesné doby odstávky elektrárny nemohly být s jistotou předpovězeny vzhledem k dlouhé době výstavby a nepředvídatelným faktorům.²¹ Soud však konstatoval, že platné požadavky na zo-

²¹ Bod 71: „...Die genauen Stillstandzeiten bzw. Zeiten eines eingeschränkten Kraftwerksbetriebs konnten von der Beklagten angesichts einer veranschlagten Bauzeit von fast 10 Jahren und Unwägbarkeiten wie Witterung, Wasserstand und einer stets situationsbedingten Abstimmung der Gewerke im Zeitpunkt des Erlasses des Planfeststellungsbeschlusses datumsmäßig nicht sicher prognostiziert und festgelegt werden (vgl. PFB S. 288; Protokoll zum Erörterungstermin am 17. Juli 2018 S. 31). Mit dem (nachträglichen) Auflagenvorbehalt ist nicht mehr ungeregt, was zu gelten hat, wenn die Beteiligten im Rahmen zeit-

hlednění globální ochrany klimatu v rámci posuzování vlivů na životní prostředí se na tento konkrétní případ nevztahují kvůli přechodným ustanovením, neboť proces posuzování byl zahájen před rokem 2017. Dále zdůraznil, že právní řád nezakotvuje paušální přednost globální ochrany klimatu před jinými veřejnými zájmy. Takovou přednost nelze odvodit ani z čl. 20a Ústavy, ani z § 13 KSG.

Shrnutο, judikatura sice reflektuje zvýšenou důležitost ochrany klimatu, ale současně zachovává široký prostor pro uvážení zákonodárce při volbě prostředků k dosažení klimatických cílů. Tento prostor se pak přenáší na vykonnou moc, ovšem s omezením, že musí jednat v mezích platných zákonů a nesmí překračovat výslovné legislativní záměry. Vážení zájmů zůstává klíčové, přičemž klimatické cíle nemají absolutní přednost, nýbrž jsou integrovány do komplexního rozhodovacího procesu.

4. Vznik subjektivních práv z rozhodnutí *Neubauer*

Otázka přímé vymahatelnosti subjektivních práv na ochranu klimatu z čl. 20a GG zůstává spíše otevřená, přičemž soudy v tomto směru projevují opatrnost. Principy z rozhodnutí *Neubauer* slouží spíše jako objektivní kritérium při soudním přezkumu a jako interpretační vodítko, nikoliv jako přímý zdroj individuálních práv, která by jednotlivcům umožňovala vynucovat si konkrétní klimatická opatření nad rámec existujících zákonných ustanovení. Soudy konzistentně zdůrazňují, že článek 20a GG je především státním cílem (*Staatszielbestimmung*), který primárně zavazuje zákonodárce k vytvoření právního rámce pro ochranu klimatu.

Ačkoliv rozhodnutí *Neubauer* přiznalo základním právům ochranný rozměr přesahující současnost, který má chránit budoucí generace před nepřiměřeným zatížením, tato ochrana nezakládá jednotlivcům subjektivní právo vyžadovat konkrétní, kvantifikovatelné emisní limity nebo redukční povinnosti. **Spolkový správní soud** (BVerwG) ve svém rozhodnutí ze dne 4. května 2022 (9 A 7.21) jasně uvedl, že § 4 odst. 1 věta 7 KSG (ve staré i nové verzi) nezakládá subjektivní práva ani vymahatelné právní pozice. Rovněž státní ochranná povinnost v čl. 20a GG nezakládá subjektivní práva jednotlivců. Jednotlivci se sice mohou odvolávat na svá práva na život a zdraví (čl. 2 odst. 2 věta 1 GG), vlastnické právo (čl. 14 GG) a obecnou svobodu jednání (čl. 2 odst. 1 GG) ve vztahu k hrozbám plynoucím ze změny klimatu, avšak toto oprávnění je omezeno na případy, kdy projekt nepřináší nepříznivé dopady na tato práva.

licher Abstimmungen für bestimmte Baumaßnahmen, die zu Kraftwerksstillständen bzw. einem eingeschränkten Kraftwerksbetrieb führen, keine Einigung erzielen oder darüber streiten, ob eine angekündigte Bauausführung mit Einschränkungen für den Kraftwerksbetrieb den abstrakt formulierten Rücksichtnahanforderungen gemäß Ziffer V. § 2 Abs. 20 (PFB S. 29) oder den konkretisierungsbedürftigen zeitlichen Vorgaben für die Vorabinformation gemäß Ziffer V. § 1 Abs. 3 Satz 1, § 2 Abs. 16 sowie 20 (PFB S. 23, 29) genügt (vgl. auch VGH Mannheim, Urteil vom 1. Februar 2023 – 14 S 370/22 – juris Rn. 221 ff. m. w. N.).“

Dopad na žalobní oprávnění (*Klagebefugnis*) je rovněž nuancovaný. Uznávané ekologické organizace (podle § 3 UmwRG) jsou sice oprávněny napadnout porušení právních předpisů souvisejících s životním prostředím, včetně nedostatečného zohlednění klimatických zájmů (§ 13 KSG). Nicméně, jejich právo na soudní přezkum se obvykle nerozšiřuje na práva, která náleží jiným subjektům, ani na zpochybňování tradičních standardů pro žalobní oprávnění (např. stále je vyžadováno individuální dotčení pro některé typy nároků).

Např. **VGH Baden-Württemberg** v rozhodnutí z 21. listopadu 2023 (5 S 1693/21) potvrdil, že rozhodnutí *Neubauer* neznamena přehodnocení zavedených kritérií pro žalobní oprávnění podle § 42 odst. 2 VwGO. Zdůraznil, že *Beschwerdebefugnis* pro ústavní stížnost a *Klagebefugnis* pro správní žalobu mají odlišné předpoklady. Zatímco stěžovatelé v případě *Neubauer* byli přímo dotčeni svými základními právy bez potřeby specifického odlišení od veřejnosti, § 42 odst. 2 VwGO vyžaduje individuální dotčení, které odlišuje jednotlivce od obecné veřejnosti. Dále, právnické osoby soukromého práva, které jsou plně nebo většinově ovládány státem, se obecně nemohou dovolávat hmotných základních práv (např. práva na majetek podle čl. 14 GG). Jsou považovány za rozšíření státní činnosti a podléhají státním povinnostem, nikoli jako nositelé individuálních základních práv. Z tohoto důvodu jim není přiznáno právo na plnou soudní kontrolu plánovacího rozhodnutí. To bylo klíčové v případě **BVerwG** ze dne 25. května 2023 (7 A 7.22), kde žalující společnosti, které byly většinově ovládané státem, nemohly uplatnit nárok na plné přezkumné řízení z důvodu nedostatku subjektivních práv vyplývajících z Art. 14 GG.

Rozhodnutí ve věci *Neubauer* nedává jednotlivcům dodatečné oprávnění k prosazování povinnosti ochrany klimatu porušováním práv třetích stran. **Zemský vrchní soud v Bavorsku** (BayObLG) ve svém rozhodnutí z 12. listopadu 2024 (203 StRR 250/24), týkajícím se tzv. „Klimakleber“ (klimatických aktivistů, kteří se lepí na silnice), zdůraznil, že účast na cílených dopravních blokáдах za účelem protestu proti změně klimatu může být trestná. I když se uznává ústavní povinnost státu chránit život a zdraví budoucích generací před nebezpečím změny klimatu (čl. 2 odst. 2 věta 1 GG), toto rozhodnutí neuděluje jednotlivcům dodatečné oprávnění k prosazování této povinnosti porušováním práv třetích stran. Soud dále uvedl, že existují mírnější prostředky (*mildere Mittel*) pro ovlivnění politického procesu (např. svoboda projevu, shromažďování, petiční právo podle Art. 5, 8, 17 GG, nebo vytváření politických stran podle Art. 21 GG). Dostupnost těchto méně invazivních prostředků vylučuje odůvodnění závažnějších rušivých akcí stavem nouze (§ 34 StGB). Není úlohou trestního soudu posuzovat, zda je takový z civilní neposlušnosti účinnější.

Soud konstatoval, že k určení protiprávnosti je nutné provést vážení všech okolností případu, které zohlední shromažďovací svobodu účastníků a dotčená práva dopravních účastníků. Důležité aspekty zahrnují dobu trvání a intenzitu akce, její

předchozí oznámení, možnosti objízdných tras, naléhavost blokové dopravy a také věcnou souvislost mezi omezenými osobami a předmětem protestu. Soud v rámci posuzování protiprávnosti uvedl, že ačkoliv podstata a naléhavost klimatické změny byly považovány za pravdivé, tyto skutečnosti nemusely být právně relevantní v rámci posuzování protiprávnosti, ale byly zohledněny až při vyměřování trestu. Vzhledem k zásadám obsaženým v čl. 20a německé Ústavy a judikatuře Spolkového ústavního soudu (včetně rozhodnutí *Neubauer*) není úkolem trestního soudu hodnotit, zda je komunikační záměr demonstrantů užitečný nebo hodnotný, nebo jej odsuzovat. Soud zdůraznil, že ani čl. 20 odst. 4 Ústavy neospravedlňuje jednání aktivistů a ani ochrana klimatu nezakládá jednotlivcům dodatečné oprávnění prosazovat tuto povinnost na úkor práv třetích stran. Rozhodnutí také aplikovalo tzv. „doktrínu druhé řady“, podle které mohou být jako oběti nátlaku považováni pouze řidiči ve druhé a dalších řadách, nikoli ti v první řadě, kteří jsou přímo blokováni demonstranty.

Naopak je možné, že posílení pozitivních povinností státu pohledem rozhodnutí *Neubauer* oslabuje jiné cesty ochrany – např. přímé žaloby proti znečišťovatelům, nebo převedení těžiště klimatické litigace na protesty a přímé akce. V tomto směru je možné zmínit odkaz na věc *Neubauer* v rozhodnutí **Zemského soudu v Chotěbuzi** (LG Cottbus) ze dne 26. září 2024 (sp. zn. 1 O 286/19), které se týká občanské neposlušnosti klimatických aktivistů (soud hovoří o *politickém požadavku na efektivní ochranu klimatu*). Soud uvedl, že obžalovaní (aktivisté) by měli své politické požadavky směřující k ochraně klimatu uplatňovat soudní cestou, a jako příklad takové cesty uvedl právě ústavní stížnosti, které vedly k rozhodnutí *Neubauer*. Toto vyjádření naznačuje, že soudy vnímají legální cesty, jako jsou klimatické žaloby, jako legitimní a preferovaný způsob prosazování klimatických cílů oproti formám protestu, které mohou zasahovat do práv třetích osob nebo porušovat zákon.

Spolkový správní soud (BVerwG) v rozhodnutí ze dne 25. května 2023 (7 A 7.22) řešil také nároky na náhradu škody a omezení stávajících práv. Soud potvrdil, že omezení a změny starých vodohospodářských práv (§ 20 WHG) jsou v rámci odborného plánování v zásadě možné. Nárok na ochranná opatření nebo náhradu škody závisí na okolnostech konkrétního případu. Bylo konstatováno, že provozovatelé elektráren na federálních přehradách musí podle současného zákona počítat s následnými opatřeními ke zlepšení ekologické průchodnosti a s odpovídajícím snížením přísunu vody pro turbíny. Státní povinnosti v oblasti životního prostředí tak mohou omezit stávající práva. Historická povolení často obsahovala tzv. výhradu nařízení (*Anordnungsvorbehalt*), což znamená, že držitelé vodohospodářských práv museli vždy počítat s tím, že provoz zařízení na využití vodní energie může být dodatečně a dynamicky přizpůsoben aktuálním zákonným požadavkům. Tento dynamický charakter právních povinností omezuje rozsah stávajících soukromých práv. Soud rozhodl, že odškodnění za plánem způsobené, byť dočasné

a trvalé, omezení provozu elektrárny není právně vyžadováno. Veřejné zájmy, jako je udržování spolkové vodní cesty pro lodní dopravu a zajištění ekologické průchodnosti, byly pro plánované zařízení natolik významné, že jejich prosazení na úkor protichůdných zájmů žalobců nebylo shledáno nepřiměřeným. Pokud navíc činnost státu, i když má dopad, zachovává nějaký prospěch (např. možnost pokračovat ve výrobě elektřiny z vodní energie), snižuje to argumentaci pro nepřiměřenou zátěž nebo náhradu škody.

5. Závěr

Ačkoliv rozhodnutí *Neubauer* poskytlo zásadní ústavněprávní rámec a zvýšilo povědomí o důležitosti ochrany klimatu, jeho praktický dopad se jeví spíše jako posílení a dynamická integrace klimatických ohledů do stávajícího argumentačního systému, než jako revoluční změna základních principů soudního přezkumu či rozsahu pravomocí jednotlivých složek státní moci. Jeho vliv se projevuje především v tom, že klimatické zájmy jsou nyní výslovněji zohledňovány a váženy, aniž by však nutně vedly k převratným změnám v individuálních rozhodnutích, zejména tam, kde se střetávají s jinými legitimními veřejnými zájmy a širokým legislativním uvážením.

Principy formulované v *Neubauer*, zejména důraz na mezigenerační spravedlnost a preventivní povinnost státu, přinášejí reinterpetaci klíčových liberálně-demokratických konceptů, které jsou relevantní pro ústavní právo obecně, včetně práva Evropské unie a mezinárodního práva. Úspěch rozsudku *Neubauer* může působit jako katalyzátor pro další klimatické žaloby. Jeho praktický dopad v konkrétních kauzách však nemusí být nijak výrazný, jak novější německá judikatura naznačuje.

O autorovi:

doc. JUDr. Vojtěch Vomáčka, Ph.D., LL.M., je vedoucím katedry práva životního prostředí a pozemkového práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity a poradcem na Nejvyšším správním soudu.

Abstract

DEVELOPMENT OF GERMAN CLIMATE LITIGATION FOLLOWING THE THE NEUBAUER CASE

This article analyses the development of German climate litigation following the landmark decision of the Federal Constitutional Court (*Bundesverfassungsgericht* – *BVerfG*) in the *Neubauer* case (2021). The *Neubauer* decision established significant principles regarding the state's duty to protect the climate, intergenerational equity, and the concept of intertemporal fundamental rights guarantees. This paper examines how subsequent decisions by various German courts (administrative, civil, and constitutional courts of the *Länder*) have interpreted and applied the principles set forth by the *BVerfG*. Based on a review of selected case law categorized by key legal themes – balancing public interests, the state's margin of appreciation, the potential derivation of subjective rights, and other related administrative and civil matters – the article identifies emerging trends in German climate jurisprudence. It explores how courts grapple with translating the constitutional mandate for climate protection into concrete judicial review, particularly concerning administrative actions, planning decisions, and even civil disputes indirectly related to climate change. The analysis highlights the ongoing judicial dialogue surrounding the implications of Art. 20a of the Basic Law (*Grundgesetz*) and its interplay with fundamental rights in the context of the escalating climate crisis. The article also references relevant German academic literature contextualizing these judicial developments.

Keywords: Climate litigation, Germany, Federal Constitutional Court, “*Neubauer*” decision, Art. 20a Basic Law, fundamental rights, intergenerational equity, balancing of interests, margin of appreciation, judicial review